

บทที่ 1

บทนำ

1.1 หลักการและเหตุผล

การรายงานทางการเงินในปัจจุบันได้มีความพยายามมุ่งเน้นไปที่การใช้มูลค่ายุติธรรมในการกำหนดมูลค่าของรายการทางการเงิน ซึ่งการกำหนดมูลค่ายุติธรรมนั้น ได้มีทางเลือกวิธีในการกำหนดมูลค่าในหลายๆ รูปแบบซึ่งอาจทำให้เกิดความแตกต่างในเรื่องของมูลค่าของรายการในการบันทึกบัญชีที่มีสาเหตุมาจากการเลือกใช้วิธีการวัดมูลค่าที่แตกต่างกัน จึงทำให้เกิดปัญหาในเรื่องความเชื่อถือได้ของงบการเงินในมูลค่ายุติธรรมของรายการบัญชีและความเข้าใจในการเปิดเผยข้อมูลคณะกรรมการมาตรฐานการบัญชีประเทศสหรัฐอเมริกา (The US Financial Accounting Standard Board: FASB) ได้ออกมาตรฐานในการใช้วัดมูลค่ายุติธรรมในปี 2549 Statement of Financial Accounting Standard No.157: Fair Value Measurement (SFAS 157: 2006) เพื่อใช้ในการวัดมูลค่ายุติธรรมตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไปในประเทศสหรัฐอเมริกา (US GAAP) โดยในมาตรฐานการบัญชีฉบับนี้ได้มีการให้คำนิยาม เทคนิควิธีการวัดมูลค่ายุติธรรม การเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับมูลค่ายุติธรรมเพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการบันทึกบัญชีตาม US GAAP ซึ่งมาตรฐานการบัญชีฉบับนี้คณะกรรมการมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศได้ยกนำมาเป็นต้นแบบสำหรับโครงการพัฒนาวิธีการวัดมูลค่ายุติธรรมในมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศในชื่อ Fair Value Measurement Project (IASB Fair Value Measurement Project: 2006) ซึ่งเริ่มดำเนินการในปี 2549 มีประเด็นการพิจารณาเกี่ยวกับการใช้วิธีการวัดมูลค่ายุติธรรมตามวิธีการต่างๆ ของรายการทางการเงิน เพื่อวัตถุประสงค์ในการลดความซับซ้อนและหาแนวทางปฏิบัติหลักที่เป็นแนวเดียวกัน รวมถึงให้ความชัดเจนในการกำหนดนิยามของมูลค่ายุติธรรมที่จะใช้ในงบการเงิน และเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้งบการเงินในการทำความเข้าใจถึงวิธีการวัดมูลค่ายุติธรรมที่ใช้ในงบการเงินและปัจจัยที่มีผลต่อการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของมูลค่ายุติธรรมที่ใช้วิธีการวัดนั้น โดยได้เปิดให้มีการแสดงความคิดเห็นต่อมาตรฐานฉบับดังกล่าวจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่ายเพื่อหาแนวทางร่วมกันในการพัฒนาและกำหนดทิศทางในการออกมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ เรื่องการวัดมูลค่ายุติธรรม

ในประเทศไทย มาตรฐานการบัญชีไทยที่ประกาศใช้ในปัจจุบัน (สภาวิชาชีพบัญชี มาตรฐานการบัญชี ปรับปรุง 2552) มีทั้งหมดจำนวน 31 ฉบับ มีจำนวนถึง 27 ฉบับ ที่กล่าวถึงการกำหนดให้ใช้มูลค่ายุติธรรมในการกำหนดมูลค่าของรายการทางการเงิน โดยมาตรฐานการบัญชี

หลาย ฉบับได้ให้วิธีการวัดมูลค่ายุติธรรมในหลักการกว้างๆ และมีแนวทางในการเลือกใช้วิธีการวัดมูลค่ายุติธรรมหลายวิธีซึ่งอาจทำให้มูลค่าของรายการบัญชีที่บันทึกมีความแตกต่างกันสำหรับวิธีการวัดมูลค่าที่ไม่เหมือนกัน

ตัวอย่างมาตรฐานการบัญชีที่เกี่ยวข้องกับการวัดมูลค่ายุติธรรม เช่น มาตรฐานการบัญชีไทย เรื่อง การบัญชีสำหรับเงินลงทุนในตราสารหนี้และตราสารทุน ได้กำหนดให้บันทึกมูลค่าของหลักทรัพย์ที่ถือครองประเภทหลักทรัพย์เพื่อค้า หลักทรัพย์เพื่อขายแสดงด้วยมูลค่ายุติธรรม โดยให้คำนิยามของมูลค่ายุติธรรมว่าเป็น จำนวนเงินที่ผู้ซื้อและผู้ขายตกลงแลกเปลี่ยนสินทรัพย์กันในขณะที่ทั้งสองฝ่ายมีความรอบรู้และเต็มใจในการแลกเปลี่ยน และสามารถต่อรองราคากันได้อย่างเป็นอิสระในลักษณะของผู้ที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกัน

มาตรฐานการบัญชีไทย ฉบับที่ 32 การแสดงรายการและการเปิดเผยข้อมูลสำหรับเครื่องมือทางการเงิน กำหนดให้กิจการต้องเปิดเผยนโยบายการบัญชีที่ใช้วัดมูลค่าสินทรัพย์ทางการเงินหรือหนี้สินทางการเงินที่แสดงด้วยมูลค่ายุติธรรมจะต้องเปิดเผยวิธีการวัดมูลค่ายุติธรรมและข้อสมมติที่กิจการใช้ในวิธีการวัดนั้น เป็นต้น

รายการทางบัญชีที่ถูกกำหนดให้ใช้มูลค่ายุติธรรมในการบันทึกบัญชีและเกิดปัญหาในการใช้งานเกี่ยวกับวิธีการวัดมูลค่าที่แท้จริงของรายการทางบัญชีที่แสดงในข้อมูลทางการเงิน คือ รายการตราสารทางการเงิน ซึ่งประกอบด้วย ตราสารหนี้ ตราสารทุน ตราสารอนุพันธ์ มูลค่ายุติธรรมของรายการเหล่านี้ค่อนข้างที่จะมีความซับซ้อนในการกำหนดมูลค่า เช่น มูลค่ายุติธรรมที่วัดได้จากราคาตลาด มูลค่าที่เกิดจากการคำนวณทางคณิตศาสตร์ หรือวิธีการอื่นๆ ที่ฝ่ายบริหารของกิจการที่เป็นเจ้าของหรือกิจการที่เกี่ยวข้องนำมาใช้ในการคำนวณมูลค่ายุติธรรม ซึ่งทำให้เกิดความแตกต่างในมูลค่าของมูลค่ายุติธรรมของรายการทางบัญชีที่แต่ละกิจการได้กำหนดเลือกใช้จากวิธีการต่างๆ

สถาบันการเงินเป็นกิจการที่มีลักษณะการดำเนินงานธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับรายการตราสารทางการเงิน ตราสารหนี้ ตราสารทุน ทำให้กิจการสถาบันการเงินมีรายการทางบัญชีที่ต้องวัดมูลค่ายุติธรรมของ รายการตราสารทางการเงิน ตราสารหนี้ ตราสารทุน เป็นจำนวนมากและงบการเงินของกิจการ สถาบันการเงิน เช่น ธนาคาร บริษัทหลักทรัพย์ หรืออื่นๆ จะมีสัดส่วนของตราสารทางการเงินในงบการเงินที่สูง ทั้งตราสารเพื่อทุน ตราสารหนี้ ตราสารอนุพันธ์ เพราะเป็นสินทรัพย์ทางการเงินหลักของกิจการ ดังนั้นกิจการสถาบันการเงินจึงเป็นกิจการที่ได้รับผลกระทบจากแนวคิดในการวัดมูลค่ายุติธรรมของรายการตราสารทางการเงินหากมีการเปลี่ยนแปลงหรือมีความแตกต่างในแนวคิดเกี่ยวกับการวัดมูลค่ายุติธรรมที่สูงจนมีผลต่อการดำเนินงานของกิจการ

ทั้งนี้ในการวัดมูลค่ายุติธรรมที่ใช้อยู่ในปัจจุบันของมาตรฐานการบัญชีไทยย่อมมีบางส่วนที่มีความเหมือนและความแตกต่างกับมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ และมาตรฐานการบัญชีประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากสภาพแวดล้อมและปัจจัยด้านต่างๆ ที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศ การออกมาตรฐานการบัญชี เรื่องการวัดมูลค่ายุติธรรมของประเทศสหรัฐอเมริกา และโครงการในการออกมาตรฐานการบัญชี เรื่องการวัดมูลค่ายุติธรรม ของคณะกรรมการมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ ซึ่งมีประเด็นในความเหมือนและแตกต่างกันในการวัดมูลค่ายุติธรรม โดยในประเด็นเหล่านั้นจะมีผลกระทบต่อกรวัดมูลค่ายุติธรรมตามมาตรฐานการบัญชีไทย

ดังนั้นผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงการเปรียบเทียบวิธีการวัดมูลค่ายุติธรรมตามมาตรฐานการบัญชีไทยกับมาตรฐานการบัญชีประเทศสหรัฐอเมริกาและมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ เพื่อให้นักบัญชีไทยได้เข้าใจมากขึ้นในความเหมือนและความแตกต่างกันของการกำหนดนิยาม วิธีการวัดมูลค่าและการเปิดเผยข้อมูลในเรื่องมูลค่ายุติธรรมของมาตรฐานการบัญชีไทยกับมาตรฐานการบัญชีประเทศสหรัฐอเมริกาและมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ และเป็นประโยชน์ในการใช้งบการเงินภายใต้มาตรฐานการบัญชีต่างๆ

1.2 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบวิธีการวัดมูลค่ายุติธรรมตามมาตรฐานการบัญชีไทยกับมาตรฐานการบัญชีประเทศสหรัฐอเมริกาและมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ

1.3 ขอบเขตและวิธีการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตเนื้อหาในการศึกษาครั้งนี้ประกอบด้วย

1. การศึกษาถึงวิธีการปฏิบัติทางการบัญชีที่ใช้ปฏิบัติในปัจจุบันตามมาตรฐานการบัญชี

1.1 มาตรฐานการบัญชีไทยที่กำหนดให้ใช้มูลค่ายุติธรรมในการบันทึกทรายทางการบัญชี

เป็นหลักโดยเฉพาะตราสารทางการเงิน โดยเลือกมาตรฐานการบัญชีที่เกี่ยวข้องจำนวน 4 มาตรฐาน ประกอบด้วย

1.1.1 มาตรฐานการบัญชีไทย ฉบับที่ 30 เรื่อง การเปิดเผยข้อมูลในงบการเงินของธนาคารและสถาบันการเงินที่คล้ายคลึงกัน (ปรับปรุง 2549)

1.1.2 มาตรฐานการบัญชีไทย ฉบับที่ 32 เรื่อง การแสดงรายการและการเปิดเผยข้อมูลสำหรับเครื่องมือทางการเงิน

1.1.3 มาตรฐานการบัญชีไทย เรื่อง การบัญชีสำหรับกิจการที่ดำเนินธุรกิจเฉพาะด้านการลงทุน

1.1.4 มาตรฐานการบัญชีไทย เรื่อง การบัญชีสำหรับเงินลงทุนในตราสารหนี้และตราสารทุน

ตามประกาศของสภาวิชาชีพบัญชี ฉบับที่ 12/2552 ลงวันที่ 15 พฤษภาคม 2552 เรื่อง การจัดเลขระบุนับมาตรฐานการบัญชีของไทยให้ตรงตามมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ ยังมีได้มีการระบุเลขฉบับมาตรฐานการบัญชีไทย เรื่อง การบัญชีสำหรับกิจการที่ดำเนินธุรกิจเฉพาะด้านการลงทุน และเลขฉบับมาตรฐานการบัญชีไทย เรื่อง การบัญชีสำหรับเงินลงทุนในตราสารหนี้และตราสารทุน จึงยังไม่สามารถระบุเลขมาตรฐานทั้ง 2 ฉบับ ได้ในการศึกษาครั้งนี้ เพราะฉะนั้นจึงกล่าวถึงมาตรฐานทั้ง 2 ฉบับ โดยไม่ระบุเลขมาตรฐานในการศึกษาครั้งนี้ได้

1.2 เปรียบเทียบกับวิธีการปฏิบัติทางการบัญชีในการวัดมูลค่ายุติธรรมของมาตรฐานการบัญชีประเทศสหรัฐอเมริกา ฉบับที่ 157 เรื่อง การวัดมูลค่ายุติธรรม FASB's Statement of Financial Accounting Standards No.157 Fair Value Measurements (SFAS 157)

1.3 เปรียบเทียบกับมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ เรื่องการรับรู้และการวัดมูลค่าเครื่องมือทางการเงิน Financial Instrument: Recognition and Measurement (IAS 39) รวมถึงศึกษาความก้าวหน้าและทิศทางในการจัดทำมาตรฐานการบัญชีเกี่ยวกับวิธีการวัดมูลค่ายุติธรรมของคณะกรรมการมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศจากโครงการ Fair Value Measurement Project

ประเด็นการวิเคราะห์แบ่งเป็น 6 แนวคิดสำหรับแนวปฏิบัติตามทางมูลค่ายุติธรรมซึ่งได้กำหนดไว้ในมาตรฐานการบัญชี SFAS 157 ได้แก่

1. คำนิยามของมูลค่ายุติธรรม
2. การวัดมูลค่าเริ่มแรกของมูลค่ายุติธรรม
3. เทคนิคการวัดมูลค่ายุติธรรม
4. ปัจจัยที่มีผลต่อการวัดมูลค่ายุติธรรม
5. การจัดลำดับขั้นของการวัดมูลค่ายุติธรรม
6. การเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับมูลค่ายุติธรรม

2. ศึกษาวิธีปฏิบัติทางการบัญชีเกี่ยวกับมูลค่ายุติธรรมจากรรณกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและผลกระทบที่เกิดขึ้น

3. ศึกษาข้อมูลงบการเงินของกลุ่มสถาบันการเงิน ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับมูลค่ายุติธรรมของรายการทางบัญชีที่บันทึก จำนวน 6 กิจการ โดยแบ่งกลุ่มออกเป็น งบการเงินที่จัดทำภายใต้มาตรฐานการบัญชีไทย จำนวน 2 งบการเงิน งบการเงินที่จัดทำภายใต้

มาตรฐานการบัญชีประเทศสหรัฐอเมริกา จำนวน 2 งบการเงิน และ งบการเงินที่จัดทำภายใต้ มาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ จำนวน 2 งบการเงิน

1.3.2 วิธีการศึกษา

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ศึกษาถึงวิธีปฏิบัติทางการบัญชีที่เกี่ยวกับการวัดมูลค่ายุติธรรมจาก

1.1 มาตรฐานการบัญชีไทย จำนวน 4 มาตรฐาน คือ

1.1.1 มาตรฐานการบัญชีไทย ฉบับที่ 30 เรื่อง การเปิดเผยข้อมูลในงบการเงินของธนาคาร และสถาบันการเงินที่คล้ายคลึงกัน (ปรับปรุง 2549)

1.1.2 มาตรฐานการบัญชีไทย ฉบับที่ 32 เรื่อง การแสดงรายการและการเปิดเผยข้อมูลสำหรับเครื่องมือทางการเงิน

1.1.3 มาตรฐานการบัญชีไทย เรื่อง การบัญชีสำหรับกิจการที่ดำเนินธุรกิจเฉพาะด้านการลงทุน

1.1.4 มาตรฐานการบัญชีไทย เรื่อง การบัญชีสำหรับเงินลงทุนตราสารหนี้และตราสารทุน

1.2 มาตรฐานการบัญชีประเทศสหรัฐอเมริกา ฉบับที่ 157 เรื่องการวัดมูลค่ายุติธรรม FASB's Statement of Financial Accounting Standards No.157 Fair Value Measurements (SFAS 157)

1.3 มาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ เรื่อง การรับรู้และการวัดมูลค่าเครื่องมือทางการเงิน Financial Instruments: Recognition and Measurement (IAS 39) ศึกษาและติดตามสถานการณ์ความก้าวหน้าในการจัดทำมาตรฐานการบัญชีเรื่องมูลค่ายุติธรรมของ คณะกรรมการมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ ผ่านทางโครงการ Fair Value Measurement Project ของ คณะกรรมการมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ

1.4 วรรณกรรมบทความต่างๆ ที่เกี่ยวข้องับมูลค่ายุติธรรมทางการบัญชี

1.5 ข้อมูลงบการเงินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับมูลค่ายุติธรรมของรายการทางบัญชีที่บันทึก ของงบดุล ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2552 และ 2551 และงบกำไรขาดทุน สำหรับปีสิ้นสุดวันเดียวกัน ของกิจการสถาบันการเงิน จำนวน 6 กิจการ โดยแบ่งเป็น งบการเงินที่จัดทำภายใต้มาตรฐานการบัญชีไทย 2 งบการเงิน งบการเงินที่จัดทำภายใต้มาตรฐานการบัญชี

ประเทศสหรัฐอเมริกา 2 งบการเงิน และงบการเงินที่จัดทำภายใต้มาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ 2 งบการเงิน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ศึกษาจากวิธีปฏิบัติทางการบัญชีที่กำหนดในมาตรฐานการบัญชีไทย มาตรฐานการบัญชีประเทศสหรัฐอเมริกา และมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ เพื่อวิเคราะห์ถึงความเหมือนและความแตกต่างของวิธีปฏิบัติทางการบัญชีสำหรับมูลค่ายุติธรรม โดยการวิเคราะห์จากมาตรฐานการบัญชีของไทย ในฉบับที่มีการกำหนดให้ใช้มูลค่ายุติธรรมในการบันทึกบัญชีและเปิดเผยข้อมูลจำนวน 4 ฉบับ มาตรฐานการบัญชีประเทศสหรัฐอเมริกา ฉบับที่ 157 (SFAS 157) และมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ ฉบับที่ 39 (IAS 39)

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการปฏิบัติทางการบัญชีเกี่ยวกับมูลค่ายุติธรรมของมาตรฐานการบัญชีของไทยจำนวน 4 ฉบับ มาตรฐานการบัญชีประเทศสหรัฐอเมริกา FASB's Statement of Financial Accounting Standards No.157 Fair Value Measurements (SFAS 157) และมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ Financial Instruments: Recognition and Measurement (IAS 39) รวมถึงศึกษาวิเคราะห์ Fair Value Measurement Project ของคณะกรรมการมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างในวิธีปฏิบัติทางการบัญชีของมาตรฐานแต่ละฉบับ

1.4 นิยามศัพท์

การศึกษาเปรียบเทียบ หมายถึง การศึกษาถึงความเหมือนและความแตกต่างในวิธีการวัดมูลค่าและการปฏิบัติทางการบัญชีที่เกี่ยวกับมูลค่ายุติธรรมทางการบัญชี ของ มาตรฐานการบัญชีไทย มาตรฐานการบัญชีประเทศสหรัฐอเมริกา และมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ

มูลค่ายุติธรรม หมายถึง จำนวนเงินที่ผู้ซื้อและผู้ขายตกลงแลกเปลี่ยนสินทรัพย์กันในขณะที่ทั้งสองฝ่ายมีความรอบรู้และเต็มใจในการแลกเปลี่ยนและสามารถต่อรองราคากันได้อย่างเป็นอิสระในลักษณะของผู้ที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกัน (มาตรฐานการบัญชีไทย ฉบับที่ 30)

มาตรฐานการบัญชีไทย (Thai Accounting Standards: TAS) หมายถึง มาตรฐานการบัญชีที่กำหนดโดยสภาวิชาชีพบัญชีในพระบรมราชูปถัมภ์

มาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ (International Accounting Standards: IAS) หมายถึง มาตรฐานการบัญชีที่กำหนดโดยคณะกรรมการมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ (International Accounting Standards Board: IASB)

มาตรฐานการบัญชีประเทศสหรัฐอเมริกา (Statement of Financial Accounting Standards: SFAS) หมายถึง มาตรฐานการบัญชีที่กำหนดโดยคณะกรรมการมาตรฐานการบัญชีประเทศสหรัฐอเมริกา (Financial Accounting Standards Board: FASB)

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1) ทำให้ทราบและเข้าใจถึงความเหมือนและความแตกต่างของหลักการบัญชี เกี่ยวกับวิธีการวัดมูลค่ายุติธรรม ตามมาตรฐานการบัญชีไทยกับมาตรฐานการบัญชีประเทศสหรัฐอเมริกา และมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ

2) เพื่อใช้ประโยชน์ในการวิเคราะห์ห้งบการเงินที่บันทึกเกี่ยวกับมูลค่ายุติธรรมของรายการทางบัญชีที่จัดทำภายใต้มาตรฐานการบัญชีไทย กับมาตรฐานการบัญชีประเทศสหรัฐอเมริกาและมาตรฐานการบัญชีระหว่างประเทศ